

TRENING SOCIALNIH VEŠČIN KOT PRIMER DOBRE PRAKSE PREPLETA FORMALNEGA IN NEFORMALNEGA IZOBRAŽEVANJA

Social Skills Training as a Good Practice Example of Intertwining Formal and Non-Formal Education

O IZVAJALCIH

Društvo Center za pomoč mladim (CPM) je nevladna in neprofitna organizacija, ki deluje na področju mladinskega in socialnovarstvenega sektorja. Z našimi programi podpiramo kakovosten psihosocialni razvoj otrok in mladih. Smo organizacija, ki nenehno razvija, izvaja in uvaja učinkovite metode in prakse dela z otroki in mladimi. Delujemo že 21 let in vse od svojih začetkov je eden izmed naših bolj prepoznavnih programov trening socialnih veščin (v nadaljevanju TSV). Slednji se je tekom let izvedbeno spreminjal in prilagajal potrebam udeležencev, leta 2008 pa smo v sodelovanju s Srednjo zdravstveno šolo v Ljubljani, pozneje tudi s Srednjo zdravstveno šolo v Mariboru, oblikovali posebno obliko programa TSV, namenjeno oddelčnim skupnostim. V nadaljevanju predstavljam primer dobre prakse, pri katerem se je sodelovanje med šolo in CPM kot nevladno organizacijo, ki deluje v okvirih neformalnega in izkustvenega izobraževanja, obrestovalo.

ZAČETKI IN PRVI IZZIVI

Ker s številnimi srednjimi šolami v Sloveniji sodelujemo že vrsto let, predvsem v okviru izvajanja tematskih delavnic, smo s šolsko svetovalno službo SZŠ v Ljubljani začeli razmišljati, kako bi lahko program poglobili in tako povečali učinek delavnic. Teme delavnic smo v sodelovanju s šolo vseskozi skrbno izbirali, se odzivali na potrebe tako dijakov kot šolskih delavcev, a so bili učinki manjši, kot bi si želeli. Opažali smo, da z delavnicami nekatere pomembne teme odpremo, nimamo pa se časa vanje poglobiti in jih za seboj tudi zapreti. Zelo hitro smo se strinjali, da 2, 3 ali 4 šolske ure dolga delavnica, pa četudi zelo skrbno pripravljena in kakovostno izvedena, ne more imeti tolikšnega učinka, kot bi si želeli. Še posebej kadar gre za eno samo izvedbo v celotnem šolskem letu.

Da bi proces trajal dlje, smo predlagali, da bi celotne razrede že v 1. letniku peljali na 2-dnevni TSV. Tako bi imeli

čas za proces, skozi katerega bi se dijaki bolje spoznali in medsebojno povezali ter ustvarili sproščeno in zaupno vzdušje tudi z mladinskimi delavci. Prek dobrih medsebojnih odnosov bi laže odprli prostor za teme, ki se v šoli morda nekoliko zanemarjajo ali ne obravnavajo neposredno, vseeno pa jih mladi izpostavijo kot njim pomembne. Kot zelo pomembno smo spoznali tudi dejstvo, da se mladi laže sprostijo in odprejo, če aktivnosti potekajo zunaj šolskih prostorov, zato smo iskali tudi rešitve.

In smo šli. Osemkrat zapored, za dva dni, v začetku šolskega leta z vsemi oddelki 1. letnika te šole, ista ekipa izvajalcev. Vrhunska pustolovščina – za vse nas!

Sledili so resna analiza, evalvacija procesov, usklajevanje pričakovanj šole in nas, predvsem pa merjenje učinkovitosti. Povratne informacije dijakov so bile odlične. Vsi bi TSV podaljšali še za kak dan ali dva, saj so se imeli zares dobro. Mi, izvajalci pa prvo leto malo manj, saj tisto jesen skorajda nismo spali. To so bili naši prvi izzivi. Kako poskrbeti za dovoljšno količino spanja, da bomo drugi dan prav tako pripravljeni slediti programu in da bomo od njega pridobili kar največ. Sočasno pa se je začel proces globljega sodelovanja s šolo, ki traja še danes. Medsebojno zaupanje je raslo, vsi vpleteni pa smo vseskozi dobivali uvide, da to, kar počnemo, »deluje« in ima z vsakim letom več smisla.

Po prvem, poskusnem letu smo prav tako izvedli 2-dnevne TSV v obliki taborov, na katerih so dijaki prespali, seveda z vpeljanimi izboljšavami in novimi pristopi. Za začetek smo pred samim odhodom na TSV v šolo prišli dvakrat. Prvič z namenom, da izvedemo prvo delavnico – Spoznavanje – že v šoli, da mladi dobijo vtis, kakšen bo del, ki ga bodo preživeli z nami, CPM-jevci; drugič pa smo prišli na razredno uro, teden dni pred odhodom na sam TSV, z namenom, da jim podrobno predstavimo, kam gremo, zakaj to počnemo, kako bo vse skupaj potekalo, kaj potrebujejo s seboj ipd.

Analiza po izvedbah je pokazala, da zaradi pomanjkanja spanca dijakov in izvajalcev TSV-jev ne bi bilo smiselno nadaljevati v takšni obliki. Zaradi prevelikega finančnega in

časovnega vložka šole žal nismo mogli preizkusiti, kakšna bi bila slika, če bi prespali dve ali več noči.

Zato smo raziskovali naprej. Kaj še lahko izboljšamo, spremenimo, prilagodimo? Povratne informacije dijakov so namreč kazale potrebo po »ŠE!«. Tako s strani dijakov kot tudi šole, saj so se v drugem letu sodelovanja že začeli kazati prvi učinki. Lanskoletni udeleženci so zdaj obiskovali 2. letnik in odnosi med njimi, v primerjavi z letniki pred tem, so se – tako smo izvedeli od šolske svetovalne službe – vidno izboljšali.

In tako smo z vsakoletnimi analizami, prilagoditvami in usklajevanjem s šolo izoblikovali novo formo TSV, ki jo z vsakoletnimi vsebinskimi prilagoditvami, s SZŠ, izvajamo še danes.

KAJ JE TSV

TSV kot metoda je najbolje opisana v knjigi *Trening socialnih veščin*, ki jo je v imenu vseh, ki smo soustvarjali ta program, strnila naša nekdanja sodelavka U. Rozman. Opisana je zgodovinska in metodološka razlaga procesa oz. živega organizma, ki mu rečemo »TSV«. Napisano pa je še nadgrajeno s praktičnimi primeri, ki jih (nekateri) še danes uporabljamo pri izvedbah TSV.

Gre za izkustveno skupinsko metodo dela, ki sloni na nekaj temeljnih načelih, oblika pa je poljubna. Lahko gre za sklop delavnic, srečanja, lahko gre za nadgradnjo individualnega dela, ki pozneje poteka v obliki skupinskega dela, najpogostejše pa ga izvajamo v obliki tabora – dvo- ali večdnevne nastanitve, kjer si skupina mladostnikov ustvari skupnost, ki v celoti skrbi sama zase. Si sama kuha, skrbi za red in čistočo, zase, drug za drugega, predvsem pa se v obliki skupinskih aktivnosti (tematskih delavnic) in v aktivnem preživljanju prostega časa nenehno uči vseh tistih stvari, za katere smo posamezniki (pre)večkrat prepričani, da jih že (po)znamo. Komunikacija, skupinsko delo, prevzemanje odgovornosti, sodelovanje, aktivna participacija, sprejemanje drugačnosti, solidarnost, aktivno poslušanje, prevzemanje odgovornosti – tudi za lastno počutje, preživljanje kakovostnega prostega časa brez uživanja prepovedanih substanc, asertivnost v odnosih itd. Vse to so nekatere ključne besede, ki na samem TSV preidejo v prakso. Pa ne zato, ker mladim tako zapovemo, temveč zato ker izvajalci to živimo, počnemo, se skladno s tem, o čemer se z njimi pogovarjamo, tudi vedemo. Ne gradimo na avtoriteti in strahospoštovanju, pač pa na enakovrednosti, spoštovanju in sodelovanju. Sleherni TSV izvaja ekipa mladinskih delavk in delavcev, ki TSV živijo, se ravna po načelih TSV in že s tem dajejo zgled tega, kaj TSV je in kaj ni. Dobro je vedeti, da ni vsak tabor TSV. In tudi, da ni vsak sklop delavnic TSV.

TSV sloni na 7 temeljnih načelih, ki udeležencem in ne nazadnje tudi izvajalcem omogočajo učenje socialnih veščin. Gre za načine, prepričanja, ki vodijo naša vedenja in odzive v situacijah. So vodila in nekakšni okvirji za delovanje. Barvo v te okvirje pa vnese vsak sam, s svojimi ravnanji, izbirami in vedenji.

Temeljna načela TSV so:

- vzpostavljanje sodelovanja in dogovarjanje (vodenje s sodelovanjem),
- aktivna participacija,
- poslušanje brez vnaprejšnjih sodb,
- usmerjenost v rešitve,
- nemoraliziranje,
- krepitev moči,
- ustvarjalnost.

Pri TSV v obliki tabora gre torej za umetno ustvarjene okoliščine (najet prostor, ekipa, ki sama TSV pripravi in izvaja, v smiselnem zaporedju vnaprej pripravljen set tematskih delavnic itd.), ki v praksi ustvarijo nekakšen simulator ali laboratorij za preizkušanje delovanja sebe in medčloveških odnosov, reakcij, ravnanj, pristopov in ne nazadnje SODELOVANJA. Na TSV mladostnik lahko preizkusi vse tisto, česar ga je morda v vsakodnevem življenju strah, lahko vpraša, se vede, pove in preizkusi vse – v varnem okolju. V okolju, kjer bodo vodje poskrbele za refleksijo dogajanja na taboru in bo, v kolikor bo to potrebno, mladim nudilo tudi individualno podporo pri reševanju osebnih stisk in skupaj z njim iskalo rešitve. Gre torej za nekakšen metaforičen skelet, vsebino, srce in vse tisto, kar potrebujemo za kakovostno delovanje v odnosih z drugimi, pa na ta skelet pripne sleherna skupina TSV-jevk in TSV-jevcev.

Deluje enostavno in je obenem zelo kompleksno. Zlasti zato ker se je načel težko držati, če jih samo prebereš in razumeš. Treba jih je uporabljati v praksi, se skladno z njimi vesti – na vsakem koraku – jih ponotranjiti in živeti. Še posebej takrat, ko pride do konfliktov, navzkrižij, nestrinjanj in nasprotovanj.

KAJ PA TSV V ŠOLI?

Z leti smo program TSV, ki ga izvajamo v šolah, prilagodili, uskladili s potrebami šole, predvsem pa zmanjšali finančni zalogaj, ki so ga predstavljali najem kapacitet, nakup hrane ipd.

Vseskozi si s šolo prizadevamo ohraniti tisto, kar je dobro, in presegati izzive. Slednji so v prvi vrsti finančni in časovni. Pa vendar bi na tem mestu pohvalila odprtost in fleksibilnost SZŠ, ki je vedno pripravljena poiskati način, da se nam tudi oni približajo s sodelovanjem, pa tudi če skozi šivankino uho. Ob tem je treba poudariti, da brez šolske psihologinje, Maje Klančič, gonilne sile in zagrizene zagovornice TSV, ta zgodba ne bi imela takšnega epiloga. Njen prispevek je neprecenljiv, saj je prav ona tista, ki je s šolskim vodstvom uspela spregovoriti tako, da so se strinjali, da vsaj poskusijo. In so. Prvo in drugo leto. In so se začeli kazati rezultati. Potem pa kmalu ni bilo več vprašanje: sodelovanje da ali ne, pač pa le še v kakšni obliki, v kakšnem časovnem obsegu in za kakšno ceno.

Danes sodelovanje med SZŠ in CPM predstavlja cel set vsebin, ki se medsebojno prepletajo, nadgrajujejo, predvsem pa: delujejo! Sodelovanje s šolo danes predstavlja 8 dogodkov z vsakim razredom SZŠ, v razponu treh šolskih let. Če se postavimo v čevlje dijaka 1. letnika SZŠ, se bo le-ta s CPM-jem srečeval kar pogosto: najprej se srečamo že septembra, ko iz OŠ, dijaki prestopijo prag SŠ. Tedaj

izvedemo delavnico na temo Spoznavanje. Nedolgo zatem eden od izvajalcev TSV v razredu izvede razredno uro na temo TSV, ki jih čaka. Zaželeno je tudi sodelovanje razrednika oz. razredničarke. Slednji/-a je povabljen/-a tudi na sam TSV. Namen RU je predstavitev dogajanja, da si laže ustvarijo pričakovanja, predvsem pa je to čas za vprašanja in odgovore, ki jih morebiti pestijo pred odhodom ter vzpostavljanjem sodelovanja med njimi in razrednikom/-čarko. Sledi izvedba 2-dnevnega TSV, ki danes poteka v obliki strnjenih sklopov delavnic, dijaki pa prespijo doma. TSV poteka zunaj šole, v mladinskem centru Jedro v Medvodah, s katerim uspešno sodelujemo že osem let. Na TSV izvajamo delavnice: Spoznavanje 2, Predstavitev filozofije TSV in Sklepanje dogovorov, Odnosi, delavnica po metodi open space, kjer sočasno potekajo tri teme: Sprejemanje drugačnosti, Ustvarjalnost in Ljubezen. Metodo open space smo nekoliko prilagodili, da se lahko dijaki udeležijo vseh treh tem. Sledi delavnica Timsko delo 1, nato pa evalvacija prvega dne. Naslednji dan se zopet snidemo in začnemo z uvodnim pozdravom in aktivnostjo za aktivacijo možganov in telesa. Sledita delavnici Spolnost in Zasvojenosti. Popoldanski del pa v celoti namenimo timskeemu delu. Sledi evalvacija celotnega TSV in izpolnjevanje evalvacijskih vprašalnikov. Nas pa čakata analiza in komunikacija s šolo in ne nazadnje priprava naslednjega TSV ter sklopa naslednjih delavnic.

V istem šolskem letu (1. letnik) se po izvedbi TSV srečamo še dvakrat. Z izvedbo zimskega sklopa delavnic, ki so nadgradnja tistih, ki smo jih izvajali na TSV, mladi pa so podali povratno informacijo, da si te teme želijo še več, ter ob koncu šolskega leta, ko – spet v tesnem sodelovanju s šolo – izvedemo še zadnje delavnice v tem šolskem letu. Teme za posamezni sklop skupaj s šolo izbiramo za vsako generacijo posebej. Glede na potrebe in želje, ki so jih izpostavili dijaki, glede na naša opažanja med izvedbami TSV in glede na opažanja ter potrebe šole. Pogosto tudi za vsak oddelek posebej, glede na specifične potrebe vsake skupine. Letos, denimo, smo izvedli sklop delavnic na temo Samopodoba. Nato se z istimi dijaki srečamo čez eno leto. Tako tudi v oddelkih 2. letnika izvedemo en ali dva sklopa delavnic; po potrebi pa še v 3. letniku. Smo nekakšni spremljevalci procesov, glas dijakov v odnosu s šolo, predvsem pa nas veseli, da se nas dijaki, ko se v 2. ali 3. letniku vrnemo, nadvse razveselijo in komaj čakajo, da bodo lahko govorili o temah, ki so jim pomembne. Kot zadnjo v sklopu sodelovanja največkrat predstavlja delavnica Postavljanje ciljev. Tako se zaokroži naša vpetost v posamezni oddelek, sodelovanje s šolo pa se nadaljuje.

KAJ TSV PRINAŠA V ŠOLSKI PROSTOR

Že po prvem letu sodelovanja smo se strinjali, da ima naše sodelovanje pozitivne učinke. Že na hodnikih je (tudi za nas, ki smo samo občasni obiskovalci) opaziti drugačno, bolj spoštljivo, upoštevajočo, pozitivno klimo. Solidarnostne akcije so se povečale, še posebej pa nas veseli, da dijaki pogosteje in brez predsodkov poiščejo pomoč, sogovornika ali pa povedo, brez strahu, svoje želje, strahove, stiske – pogosto pa tudi rešitve. Več se obračajo na razrednike/-čarke, kadar v razredu zaidejo v nesoglasja. Mladi so tudi bolj ozaveščeni o tem, kam po pomoč, ne nazadnje jim je na voljo tudi svetovalnica naše organizacije, za kar se tudi zelo pogosto odločijo, saj imajo z nami že pozitivno izkušnjo in je odločitev za obisk zato nekoliko lažja. S tem

pa prevzemajo odgovornost za lastna življenja, izbire in ne nazadnje lastno počutje. S tem vzdržujejo pomembno duševno higieno, kar je nedvomno dobra popotnica za obdobje mlajše odraslosti, v katerega vstopajo ob zaključku srednjega šolanja.

Povratne informacije dijakov po izkušnji TSV pa so naše nihalo napredka, sprememb in prilagoditev. Če jih nekoliko povzamem, udeleženci najpogosteje izpostavijo: da so se imeli dobro, da je čas (pre)hitro minil, da so se med seboj dobro spoznali, da so se imeli možnost pogovarjati o njim pomembnih temah, da bi TSV priporočili svojim vrstnikom, da jim je ta način dela všeč, da so jim bile izbrane teme delavnic zanimive in smiselne, da so se naučili nove stvari o temah, za katere so prej mislili, da jih že dobro poznajo, da so spremenili mnenje o sebi, o drugih, se znebili predsodkov, da zdaj laže razumejo in sprejmejo drugače misleče od sebe, da je ključno, da smo TSV izvajali mladi, zunanji izvajalci ipd.

»TSV je name vplival pozitivno, to nam bo vsem prišlo prav pri iskanju prijateljev, službe. V samo dveh dneh sem se zelo povezala tudi z razredom in spremenila sem marsikatero mnenje. Veliko sem se tudi naučila o timskeem delu, pa tudi drugih stvari. To bi morali imeti vsi dijaki!«

Dijakinja 1. letnika

»Na taboru socialnih veščin smo se kot razred naučili timskega dela, spoštovati in poslušati drug drugega in se držati dogovorov. Pri vsem tem so nam pomagali animatorji, ki so ga organizirali. S treninga smo odšli bolj povezani in tak odnos sedaj v šoli še naprej nadgrajujemo. Če bi lahko šel še enkrat, bi šel takoj.«

Dijak 1. letnika

»Na delavnicah je zelo zabavno, ker se veliko naučiš. Meni je bilo zelo všeč, ko smo se pogovarjali o opravljanju. S tem sem se naučila, da lahko druge prizadeneš, če opravljaš.«

Dijakinja 1. letnika

S temi povratnimi informacijami v mislih se vsako poletje z veseljem pripravljamo na novo generacijo TSV-jev in TSV-jevcev.

KAJ SMO DOSEGLI

Maja Klančič, šolska psihologinja, je o dosežkih našega sodelovanja zapisala: *“Učinke treninga socialnih veščin je izjemno težko meriti kvantitativno. Eden od izmerjenih kazalnikov je sicer prisotnost dijakov pri pouku, ki je na naši šoli zelo visoka. To lahko pripisujemo dobri povezanosti med dijaki razredne skupnosti in splošni klimi na šoli. Menimo, da je na srednješolskem nivoju prisotnost pri pouku izjemno pomembna za učno uspešnost, uspešno socializacijo in tudi razvoj osebnostne zrelosti.*

Kljub temu da dobivamo učno manj uspešne učence osnovnih šol, se učni uspeh dijakov iz leta v leto izboljšuje, ravno tako uspeh na poklicni maturi. Eden od vzrokov za to je tudi usvajanje veščin načrtovanja in postavljanja ciljev, kar je vključeno v delavnice socialnih veščin. Poleg tega dijakom ni tuje pomagati sošolcem z zapiski, deljenjem informacij, razlaga snovi itd.

Dijaki so za svojo starostno skupino dobro usposobljeni za reševanje konfliktov, tako med vrstniki kot z odraslimi. Pogosto smo učitelji presenečeni, s kakšno zrelostjo se le-tega lotevajo.

Zadnja leta tudi opažamo, da je vedno več dijakov, ki iščejo za sogovornika glede osebnih zadev odraslo osebo, npr. razrednika ali učitelja. To kaže na vzpostavitev zaupanja do odraslih, ki ni najbolj tipično za adolescenco, vendar se je lahko razvilo na delavnicah z mlajšimi odraslimi.

Neizmerjeno pa ostaja tudi opažanje, ki ga z nami delijo zunanji obiskovalci šole, da se dobro počutje kaže že na hodnikih z odprtostjo, vljudnostjo, komunikativnostjo in samozavestjo dijakov.

Za šolo je organiziranje tolikšnega števila delavnic in taborov letno izjemen organizacijski in tudi finančni zalogaj. Vendar se jim zaradi dolgoročnih učinkov na osebni razvoj dijakov, razredne in šolske klime ne nameravamo odpovedati.”

ZA KONEC

Ključne ugotovitve, ki so (in še vedno) prispevale k učinkovitosti in obojestransko zadovoljujočemu sodelovanju med dijaki in mladinskimi delavci Društva CPM, so:

- motiviran, zagnan in neustrašen sogovornik in zagovornik sodelovalnega pristopa na šoli (v našem primeru šolska psihologinja) in kompetenten skrbnik programa na strani organizacije;
- pristno zanimanje mladinskih delavcev za zgodbe in izkušnje dijakov;
- dober in zaupen odnos med dijaki in mladinskimi delavci;
- odprtost za nove metode in prakse – razmišljanje zunaj okvirjev;
- pomembnost medvrstniškega učenja;
- medsebojna pomoč in podpora;
- vidni (in merljivi) rezultati in učinki sodelovanja.

Ali kot je na zadnji platnici knjige TSV zapisal, takrat učitelj razrednega pouka, Jani Prgič: »Delo z mladimi zahteva vodenje, razumevanje, omogočanje svobodnega izražanja, sproščenost, smisel za humor, pa hkrati »očeto« trdnost, »materinsko« potrpežljivost in »konjsko« vztrajnost. Hm, le kako je mogoče to združiti le v eni osebi? Odgovor je preprost. Le tako, da poskušamo združiti neformalne oblike dela z mladimi s formalnimi oblikami.« In prav to s treningi socialnih veščin v srednjih šolah uspešno počnemo že 13 let.